

Aida Rizvanović\*

## KRATAK OSVRT NA PRAVA DJETETA S AKCENTOM NA PRAVA DJECE S POSEBNIM POTREBAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

### SAŽETAK

Trećinu populacije u svijetu čine djeca. Prava djece u određenim dijelovima svijeta su u velikoj mjeri ugrožena i generalno u svijetu nisu poštovana. Rad daje osvrt na zakonsku regulativu o uvažavanju dječijih prava, kao i na međunarodne akte o pravima djeteta čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina, te osvrt na prava djeteta koja su regulisana zakonima na entitetskom nivou. U radu je poseban akcent stavljen na sagledavanje stanja prava djece s posebnim potrebama. Različiti zakonski i podzakonski akti regulišu prava djece s posebnim potrebama u Bosni i Hercegovini iz oblasti odgoja i obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite. Ovo je osvrt na prava djece s posebnim potrebama u cilju njihovog boljeg sagledavanja.

**Ključne riječi:** prava djece, prava djece s posebnim potrebama

---

\* Mr.sc. pedagoških nauka, Pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici.

## UVOD

“Ljudi se rađaju i ostaju jednaki u pravima.”  
Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, 1789.

Više od trećine populacije u svijetu čine djeca.<sup>1</sup> Djeca su izložena siromaštvu, nemogućnosti obrazovanja, ratnim dešavanjima, raznim oblicima zlostavljanja, eksploataciji, itd. Postoji veliki broj djece koja po rođenju nisu registrovana. Često se nailazi na kršenje osnovnih prava djeteta. Organizacija za zaštitu prava djeteta “Terre des Hommes” je iznijela podatak da je, deset godina nakon donošenja UN-ove Konvencije o pravima djeteta, dva miliona djece u svijetu ubijeno u ratovima i oružanim sukobima, oko šest miliona djece je ozlijeđeno, a deset miliona djece pati od raznih trauma.<sup>2</sup>

Nadalje, mnoga djeca su prisiljena ubijati, uslijed niske granice za regrutaciju u nekim zemljama, kao i zbog masovne raspoloživosti lakog oružja kojim je lako upravljati. U Mozambiku je, krajem 80-ih godina, vojsci služilo 200 000 djece mlađe od 16 godina, u Liberiji 18 000 djece se borilo u građanskom ratu, u Libanonu i Šri Lanki djeca su bila prisiljena na prijavljivanje u samoubilačke komandose, a u Ruandi su djeca po prvi put osumnjičena za genocid. Ovi razlozi navode se u Studiji UNICEFA, predstavljenoj u Bonu 1996. godine.<sup>3</sup>

Rad djece mlađe od 15 godina, kao posljedica siromaštva, je prisutna pojava u svijetu. Više od 200 miliona djece je bilo podvrgnuto ovom vidu iskorištavanja, 1996. godine izjavila je Petra Boxler iz organizacije “Terre des Hommes”.<sup>4</sup>

Prema Podacima UNICEFA iz 2006. godine “jedna petina djece nije u potpunosti vakcinisana, prilike za obrazovni razvoj u ranom djetinjstvu u porodicama koje su prošle obuku u oblasti roditeljstva i vještina povezanih s roditeljstvom ili kroz predškolsko obrazovanje - ograničene su, a posebno u ruralnim područjima, 90% romske djece nemaju zdravstveno osiguranje, a ni djeca nezaposlenih roditelja ili onih koji rade bez beneficija, takođe nisu pokrivena osiguranjem, te ih se efektivno isključuje iz

<sup>1</sup> M. Kulaš, Kako žive djeca diljem svijeta?, <http://www.geografija.hr/clanci/746/kako-zive-djeca-diljem-svijeta>, (5. septembar 2011.).

<sup>2</sup> Stuttgarter Zeitung od 16.09.1999. godine, [www.dadalos.org/kr/Menschenrechte/Grundkurs\\_MR3/Kinderrechte/Tekte/presse...](http://www.dadalos.org/kr/Menschenrechte/Grundkurs_MR3/Kinderrechte/Tekte/presse...), (05.septembar 2011.).

<sup>3</sup> Süddeutsche Zeitung od 12.11.1996. godine, [www.dadalos.org/kr/Menschenrechte/Grundkurs\\_MR3/Kinderrechte/Tekte/presse...](http://www.dadalos.org/kr/Menschenrechte/Grundkurs_MR3/Kinderrechte/Tekte/presse...), (05.septembar 2011.).

<sup>4</sup> Süddeutsche Zeitung od 17.06.1996. godine, [www.dadalos.org/kr/Menschenrechte/Grundkurs\\_MR3/Kinderrechte/Tekte/presse...](http://www.dadalos.org/kr/Menschenrechte/Grundkurs_MR3/Kinderrechte/Tekte/presse...), (05.septembar 2011.).

sistema zdravstvene zaštite, procjenjuje se da 50% interno raseljenih lica i povratnika još uvijek plaćaju zdravstvene usluge za svoju djecu". Tako ovaj rad ima za cilj da predstavi najvažnije pravne izvore u oblasti prava djece sa posebnim potrebama u Bosni i Hercegovini, sa posebnim naglaskom na njihova obrazovna prava u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju. Pri tome se želi u prvi plan staviti pedagoška i socijalna dimenzija ovog problema, dok se u pogledu pravnih okvira oslanja na već postojeće analize iz struke. Konačno, ukazivanje na nedostatke u provođenju navedenih propisa, istovremeno predstavlja i prijedlog za budući razvoj zaštite djece u ovoj oblasti.

## 1. Osvrt na prava djeteta u svijetu i BiH

U ophođenju s djecom pokazujemo svoje pravo lice. Ovo se odnosi kako na pojedince, tako i na društva i države. Nema razdoblja kada prava djece nisu kršena. Zbog masovnog umanjivanja vrijednosti životnih šansi i povreda prava djeteta usvojena je Deklaracija o pravima djeteta i to 20. novembra 1959. godine od strane Ujedinjenih naroda.<sup>5</sup> Između ostalog Deklaracija govori o pravu djeteta na socijalnu sigurnost, kao i o pravu djeteta na obrazovanje. Pravo na obrazovanje je neizmjenno važno za funkcionisanje države i za svakog pojedinca.<sup>6</sup> Također, ovim aktom dijete je zaštićeno od svih formi zapostavljanja, strahota i iskorištavanja. Dijete ne smije biti predmet trgovine, niti se siliti na rad prije dostizanja odgovarajućeg starosnog doba; ne smije mu se dozvoliti bilo kakav posao, koji je štetan po njegovo zdravlje i odgoj.<sup>7</sup> Također, kako bi se napravio osvrt na prava djece s posebnim potrebama, posebnu pažnju treba posvetiti odredbama Deklaracije o pravima djeteta, koja određuje da dijete koje ima teškoća u tjelesnom ili duhovnom razvoju ili je socijalno ugroženo, dobija poseban tretman, odgoj i skrb, koja se odnosi na njihov specifičan položaj.<sup>8</sup>

Konvencija o pravima djeteta, usvojena u Ujedinjenim narodima trideset godina kasnije, 20. novembra. 1989. godine, je najbrže ratifikovani dokument od strane više zemalja nego i jedan drugi akt o ljudskim pravima. Ovu Konvenciju nisu ratifikovale Sjedinjene Američke Države i Somalija.<sup>9</sup> Bosna i Hercegovina je u svoj pravni sistem uključila Konvenciju

<sup>5</sup> Deklaracija dostupna na: <http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/child.asp> (05. septembar 2011.).

<sup>6</sup> L. Sadiković, *Ljudska prava*, Fakultet kriminalističkih nauka Univerzitet u Sarajevu, 2006, 123.-129.

<sup>7</sup> Član 9 Povelje o pravima djeteta (1959.).

<sup>8</sup> Član 5 Povelje o pravima djeteta (1959.).

<sup>9</sup> [www.humanrightsschools.org/index.php](http://www.humanrightsschools.org/index.php); Cjelokupan tekst konvencije sa daljnim informacijama dostu-

o pravima djeteta putem Aneksa I uz Ustav BiH. U Aneksu I uz Ustav BiH navedeno je 15 međunarodnih sporazuma, među njima pod tačkom 12. i Konvencija o pravima djeteta. Svi navedeni međunarodni sporazumi se neposredno primjenjuju u pravu BiH i predstavljaju materijalno ustavno pravo.<sup>10</sup> Naime, prema članu II/4 Ustava BiH, sva lica u Bosni i Hercegovini uživaju prava i slobode u Bosni i Hercegovini predviđena međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I, pri čemu, prema članu II/7 Ustava BiH, nije relevantno da li je BiH postala ugovornica ovih sporazma ili ne.<sup>11</sup>

Države ugovornice su prihvatile, ratificiranjem konvencije, da djeci priznaju, unutar svoje jurisdikcije, jedan širok katalog građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, "bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, zdravstveno stanje, rođenje ili drugi status roditelja ili zakonskog staratelja."<sup>12</sup> Vodeći princip konvencije su interesi i dobrobit djeteta.<sup>13</sup> Ovo je prvi put da su djeca bila izdvojena kao posebni subjekti međunarodnih prava i zaštite. Konvencija nastoji zaštititi djecu, između ostalog, od ekonomske eksploatacije, nezakonite upotrebe droga, svih oblika seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe, kao i trgovine djecom. Ovim dokumentom zabranjuje se regrutacija djece mlađe od 15 godina za oružane snage država ugovornice.<sup>14</sup>

Konvencija o pravima djeteta sadrži odredbe o djeci s posebnim potrebama, pa se shodno tome na međunarodnom nivou pravnog uređenja statusa te kategorije djece određuje da svako dijete s teškoćama u razvoju ima pravo na posebnu skrb, naobrazbu i unapređivanje. Na taj način, svakom djetetu s teškoćama u razvoju treba se omogućiti najveća moguća mjera samostalnosti i socijalne integracije.

Poboljšanje prava djeteta je jedan od prioriteta Evropske unije, a njenih sedam ciljeva vezanih za ovu problematiku objavljuje Evropska komisija 2006. godine u svom Saopštenju<sup>15</sup>:

- Iskoristiti postojeće aktivnosti za rješavanje hitnih potreba;

---

pan na <http://www.unicef.org/crc/> (05. septembar 2011.).

<sup>10</sup> Ch. Steiner/N. Ademović, *Ustav Bosne i Hercegovine-Komentar*, Sarajevo 2010, 907.

<sup>11</sup> *Ibid.*

<sup>12</sup> Član 2 stav (1) Konvencije o pravima djeteta (1989.).

<sup>13</sup> Član 3 stav (1) Konvencije o pravima djeteta (1989.).

<sup>14</sup> T. Buergenthal, *Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku*, naslov izvornika: Thomas Buergenthal, *International Human Rights in Nutshell*, second edition St Paul. Minn. West Publishing Co, 1995. BH izdanje pripremila Izdavačka kuća Magistrat Sarajevo u saradnji sa COLPI Budapešt, 1998, 54.

<sup>15</sup> Evropska Komisija, Brisel, 4.7.2006., COM (2006) 367.

- Identifikovati prioritete za buduću EU akciju;
- Integrisati dječija prava u EU akcije;
- Uspostaviti efikasne mehanizme koordinacije i konsultacija;
- Povećati kapacitete i ekspertizu u oblasti dječijih prava;
- Dizajnirati komunikacijsku strategiju o dječijim pravima;
- Promovisati prava djeteta u vanjskim odnosima.<sup>16</sup>

Težnja ka ovim ciljevima i njihovom što skorijem ostvarenju je od posebne važnosti za Bosnu i Hercegovinu, obzirom na želju članstva u Evropskoj Uniji.

UN Konvencija o pravima djeteta je sadržana u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine<sup>17</sup>, te ima snagu ustavne norme, a samim tim i prioritet u primjeni u odnosu na domaće zakonodavstvo.<sup>18</sup> Ustav FBiH i više međunarodnih ugovora o ljudskim pravima izričito normiraju zaštitu djeteta.<sup>19</sup> U Ustavu FBiH pravo na zaštitu djeteta normirano je u katalogu prava i sloboda, zajedno sa ostalim pravima koja se garantuju svim osobama koje su na teritoriji BiH.<sup>20</sup> U Ustavu Republike Srpske<sup>21</sup> se u posebnim odredbama normira da dijete uživa posebnu zaštitu i da roditelji imaju pravo i dužnost da se staraju o podizanju i odgoju svoje djece.<sup>22</sup>

U Bosni i Hercegovini prava djeteta su regulisana različitim zakonima na entitetskom nivou. Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (PZ FBiH) normira da dijete u porodici ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja.<sup>23</sup> Ovu zaštitu dijete uživa i prema članu 4. PZ FBiH, koji u porodici zabranjuje nasilničko ponašanje članova porodice.<sup>24</sup> U skladu sa svojim sposobnostima i sklonostima,

<sup>16</sup> Ko krši naša prava?, Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u poštivanju i razvoju ekonomskih i socijalnih prava u 2007. godini u okviru procesa EU integracija sa preporukama, Agencija za lokalne razvojne inicijative, ALDI udruženje, Goražde, www.aldi.ba (05. septembar 2011.).

<sup>17</sup> Bosna i Hercegovina je potpisnica i dva fakultativna protokola, uz Konvenciju o pravima djeteta, i to: Fakultativnog protokola o uključivanju djece u oružane sukobe i Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji iz 2000. godine, a potpisala je i Milenijumsku deklaraciju.

<sup>18</sup> Ch. Steiner/N. Ademović, 907; Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine (2011-2014).

<sup>19</sup> S. Bubić/N. Traljić, *Roditeljsko i starateljsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007, 18.

<sup>20</sup> Član II, Ustav Bosne i Hercegovine.

<sup>21</sup> Član 36 stav 1 i 4 Ustava Republike Srpske, ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 21/92, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 31/02 i 31/03).

<sup>22</sup> S. Bubić/N. Traljić, 18.

<sup>23</sup> Član 127 Porodičnog Zakona Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 35/05 i 45/05)

<sup>24</sup> S. Bubić/N. Traljić, 124.

dijete ima pravo na obrazovanje, izbor škole i zanimanje.<sup>25</sup> Federalnim zakonom o socijalnoj zaštiti<sup>26</sup> su obuhvaćena djeca s posebnim potrebama, a najčešća prava koja koriste su: dječiji dodatak, novčana pomoć, smještaj u ustanove socijalne zaštite, smještaj u drugu porodicu, osposobljavanje za život i rad, novčana naknada za njegu i pomoć od drugog lica i usluge socijalnog i drugog stručnog rada. Zakon o dječijoj zaštiti reguliše prava djece u Republici Srpskoj. Ovim Zakonom regulisano je pravo na odgovarajuću sadržinu rada s djecom bez roditeljskog staranja, djecom ometanom u razvoju, djecom na dužem bolničkom liječenju i djecom iz socijalno ugroženih porodica.<sup>27</sup> Istim Zakonom određeno je pravo na dodatak na djecu<sup>28</sup>, kao i pomoć za zadovoljenje dječijih razvojnih potreba.<sup>29</sup>

Unutar sistema državne uprave formirana su i posebna tijela čija uloga je promocija i unapređenje sistema zaštite ljudskih prava, jedno od njih je Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine. To je radno i savjetodavno tijelo koje ima za cilj promovisanje dječijih prava, te pripremanje preporuka, izvještaja i analiza iz ove oblasti. Formirano je od strane Vijeća ministara BiH, odnosno Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 13.07.2011. godine donijelo Odluku o usvajanju Akcionog plana<sup>30</sup> za djecu Bosne i Hercegovine (2011-2014), kojim se definišu posebni ciljevi, te navodimo neke od njih:

<sup>25</sup> Član 109 Porodičnog zakona Brčko distrikta ("Službeni glasnik Brčko distrikta", br. 3/07)

<sup>26</sup> Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom ("Službene novine FBiH", br. 16/2002)

<sup>27</sup> Član 2 Zakona o dječijoj zaštiti Republike Srpske, prečišćen tekst ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 15/99, 10/98, 26/01, 61/01)

<sup>28</sup> Član 23, *Ibid.*

<sup>29</sup> Član 27, *Ibid.*

<sup>30</sup> Ciljevi Akcionog plana za djecu BiH (2002-2010) su fokusirani na puno ostvarenje slijedećih zadataka:

- Staviti djecu na prvo mjesto. U svim našim aktivnostima najbolji interes djeteta će uvijek biti naš primarni interes.
- Ne zanemariti nijedno dijete. Zbog činjenice da su svaka djevojčica i dječak rođeni slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima, sve vrste diskriminacije koje pogađaju djecu moraju prestati.
- Brinuti za svako dijete. Preživljavanje i razvoj djece predstavlja ključnu osnovu za ljudski razvoj. Potrebno je uložiti velike napore da djeca imaju najbolji mogući početak u životu.
- Obrazovati svako dijete. Sve djevojčice i dječaci moraju dobiti obavezno, besplatno osnovno obrazovanje dobrog kvaliteta.
- Zaustaviti nanošenje povreda i eksploataciju djece. Sva djela nasilja, eksploatacije i zloupotrebe djece ne smiju se tolerirati i moraju prestati.
- Zaštititi djecu od rata. Djeca moraju biti zaštićena od užasa oružanih sukoba.
- Boriti se protiv HIV/AIDS-a. Djeca i njihove porodice moraju biti zaštićene od razornog uticaja HIV/AIDS-a.
- Boriti se protiv siromaštva. Investirati u djecu. Potvrđujemo naše obećanje da ćemo prekinuti lanac siromaštva u okviru jedne generacije, složni u uvjerenju da smanjenje siromaštva mora početi sa djecom i realizacijom njihovih prava.
- Slušati djecu. Mi djecu smatramo produktivnim građanima koji mogu doprinijeti u izgrađivanju bolje budućnosti za sve. Moramo poštovati njihovo pravo na izražavanje mišljenja, te učešće u donošenju odluka koje ih se tiču.
- Zaštititi planetu za djecu. Moramo sačuvati planetu kako bismo njegovali našu djecu. Također, moramo njegovati našu djecu ukoliko želimo sačuvati planetu.

- Unaprijediti zdravlje majke i djeteta, unapređenjem zdravstvene zaštite, kroz mjere promocije, prevencije, liječenja i rehabilitacije, s naglaskom na razvoj primarne zdravstvene zaštite, kao i unapređenje savjetovanja i obrazovanja i pružanje usluga u vezi s planiranjem obitelji.
- Svoj djeci pružiti jednaku mogućnost za obrazovanje u skladu sa njihovim interesima i sposobnostima. Posebni cilj proizilazi i iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti i demokratskog društva, te vlastitih vrijednosti sistema zasnovanih na specifičnostima naroda i nacionalnih manjina koji žive u Bosni i Hercegovini.
- Osigurati veću dostupnost i kvalitet usluga socijalne i dječije zaštite uz ujednačavanje ostvarivanja prava na području cijele Bosne i Hercegovine.
- Osigurati posebne mjere zaštite, u skladu sa UN Konvencijom o pravima djeteta, koje se odnose na sljedeće kategorije: djeca i mladi sa posebnim potrebama, djeca pripadnici nacionalnih manjina, posebno Romi, djeca izbjeglice i povratnici i djeca stranaca.
- Podignuti nivo društvene brige za djecu i omladinu sa posebnim potrebama, sa posebnim naglaskom na pružanje usluga podrške u skladu sa individualnim potrebama svakog djeteta, a u svrhu smanjenja stepena socijalne isključenosti.
- Osigurati da djeci pripadnicima nacionalnih manjina budu osigurana jednaka prava i okruženje kojim se osigurava očuvanje identiteta, kulture i jezika nacionalnih manjina, naročito Romima, kao najbrojnijoj i najugroženijoj nacionalnoj manjini.
- Osigurati ekonomske i socijalne uvjete za održiv povratak porodica s djecom kako bi se djeci povratnicima osigurao jednak pristup u ostvarivanju prava na obrazovanje, socijalnu, dječiju i zdravstvenu zaštitu.
- Osiguravanja adekvatne zaštite djece stranaca u pogledu ostvarivanja njihovih prava.
- Sprječavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini.
- Suzbijanje nasilja nad djecom
- Kreiranje djelotvornog i održivog sistema dječije zaštite kojim se ostvaruje pravo svakog djeteta da živi bez nasilja i da ima pravo na zaštitu bez obzira gdje se nalazi, u kući, školi, u zajednici ili instituciji.
- Smanjenje stope maloljetničkog prestupništva i osiguranja humanog postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.
- Zaštita djece od prodaje, dječije prostitucije i dječije pornografije,



kako bi se spriječila trgovina djecom.

- Sprečavanje uključivanja djece u oružane sukobe.

## 2. Prava djece s posebnim potrebama s akcentom na obrazovna prava u BiH

Postoji više definicija pojma “djeca s posebnim potrebama”, jedna od njih je: Djeca sa posebnim potrebama, su djeca sa tjelesnom, mentalnom i senzornom ometenošću; poremećajima u ponašanju; teškim hroničnim oboljenjima; emocionalnim poremećajima; kombinovanim smetnjama; dugotrajno bolesna djeca i druga djeca koja imaju poteškoće u učenju, kojima je potrebno vaspitanje i obrazovanje po obrazovnom programu sa prilagođenim izvodenjem i dodatnom stručnom pomoći ili posebnom obrazovnom programu, odnosno vaspitnom programu.<sup>31</sup>

Konvencija o pravima djeteta pravno reguliše korpus zdravstvenih prava djeteta sa duševnim ili tjelesnim nedostacima. Tako se u Konvenciji određuje kako su zdravstvena prava djece sa duševnim ili tjelesnim nedostacima priznata zajedno sa njihovim pravom na posebno staranje i osiguranje dostojanstva, promocije samopouzdanja i olakšavanja njihovog aktivnog učešća u društvu. Odvojeno od ovih, normirana su zdravstvena prava zdravog djeteta, odnosno obaveze države vezane za njihovo ostvarenje.<sup>32</sup>

Prema podacima UNICEFA, u Bosni i Hercegovini ima preko 11 000 djece s posebnim potrebama.<sup>33</sup> Kada se govori o djeci s posebnim potrebama, danas se često govori o integraciji<sup>34</sup> i inkluziji.<sup>35</sup> Prema okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, u predškolske ustanove uključuju se djeca s posebnim potrebama, prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama. U slučaju kada se za djecu s posebnim potrebama ne može organizirati odgojno-obrazovni rad u predškolskoj ustanovi, isti Zakon predviđa rad sa ovom kategorijom djece, djelimično ili u potpunosti, u posebnim predškolskim ustanovama.<sup>36</sup>

<sup>31</sup> Član 4 Zakon o obrazovanju i vaspitanju djece s posebnim potrebama (“Sl. list RCG”, broj: 80/2004)

<sup>32</sup> Član 23 i 24 Konvencije o pravima djeteta (1989.), vise o tome: S. Bubić/N. Traljić, 134.

<sup>33</sup> Ko krši naša prava?, Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u poštivanju i razvoju ekonomskih i socijalnih prava u 2007. godini u okviru procesa EU integracija sa preporukama, Agencija za lokalne razvojne inicijative, ALDI udruženje, Goražde, www.aldi.ba (05. septembar 2011.).

<sup>34</sup> Školski oblik, gdje se djeca i omladina ometana u razvoju vaspitavaju i obrazuju zajedno s vršnjacima u redovnim školama, nazivamo integracija, prema: O. Šarenac, *Teorija i praksa specijalnog školstva u BiH*, Defektološki fakultet Tuzla, Tuzla 1999, 295.

<sup>35</sup> Vidi više: [http://www.dugabih.com.ba/istrazivanja\\_01.html](http://www.dugabih.com.ba/istrazivanja_01.html) (05. septembar 2011.).

<sup>36</sup> Članovi 12 i 20 Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH (“Službeni glasnik BiH”, br. 88/07).



Opći cilj obrazovanja, u BiH, je osiguranje optimalnog razvoja za svaku osobu, uključujući i one s posebnim potrebama, a u skladu s njihovim mentalnim i fizičkim mogućnostima, kao i uzrastom.<sup>37</sup> Djeca i omladina s posebnim potrebama, djelimično ili u cjelosti, obrazuju se u specijalnim odgojno-obrazovnim ustanovama, u slučaju kada to nije moguće u redovnim školama.<sup>38</sup> Škola ne smije vršiti diskriminaciju po bilo kom osnovu, pa ni na osnovu toga što se radi o djeci s posebnim potrebama.<sup>39</sup>

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Zeničko-dobojskog kantona predviđa integracijski program prilagođen za djecu s posebnim potrebama.<sup>40</sup> Zapravo, u skladu s mogućnostima, potrebama i sposobnostima ove kategorije djece izrađuje se individualni program za svako dijete. Isti zakon omogućuje organizovanje odgojno-obrazovnog rada u posebnoj predškolskoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, djelimično ili u cijelosti, u slučaju kada se ovaj rad za djecu s posebnim potrebama predškolske dobi ne može organizovati u predškolskoj ustanovi.<sup>41</sup>

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Zeničko-dobojskog kantona govori i o interventnim, kompenzacijskim i rehabilitacijskim programima: „Interventnim, kompenzacijskim i rehabilitacijskim programima predškolskog odgoja i obrazovanja utvrđuju se ciljevi i zadaci, sadržaj, stručni kadar, obim, oblici i metodologija odgojno-obrazovnog rada sa djecom od šest mjeseci do uključivanja u obavezno predškolsko obrazovanje koja u svojoj obitelji nemaju uvjete za normalan razvoj, djecom iz obitelji ugroženog socijalnog i društvenog stanja, nepotpunih obitelji, djecom izbjeglih i raseljenih lica i djecom koja imaju smetnje u psihičkom i tjelesnom razvoju.“<sup>42</sup>

Zakon o osnovnoj školi Zeničko-dobojskog kantona govori o školi kao ustanovi u kojoj se obavlja odgoj i obrazovanje i učenika s posebnim obrazovnim potrebama: „Osnovna škola je ustanova u kojoj se obavlja odgoj i obrazovanje učenika normalnog psihičkog i tjelesnog razvoja i učenika sa posebnim obrazovnim potrebama, te škola za osnovno obrazovanje odraslih. Osnovna škola može biti: redovna, specijalna i paralelna (muzička i baletska). Osnovna škola ima svojstvo pravnog lica.“<sup>43</sup>

<sup>37</sup> Član 3, tačka 6 Okvirnog zakona o osnovnoj školi (“Službeni glasnik BiH”, br. 18/03).

<sup>38</sup> Član 19, *Ibid.*

<sup>39</sup> Član 35, *Ibid.*

<sup>40</sup> Član 9 Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 07/10).

<sup>41</sup> Član 20, *Ibid.*

<sup>42</sup> Član 25, *Ibid.*

<sup>43</sup> Zakon o osnovnoj školi Zeničko-dobojski kanton (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br.

Pohađanje specijalne osnovne škole za djecu s posebnim potrebama obavezno je u trajanju od šeste do petnaeste godine života.<sup>44</sup>

Zakon o osnovnoj školi predviđa mogućnost ostvarivanja i nastavnog plana i programa za učenike sa smetnjama u psihofizičkom razvoju, čija realizacija se vrši u posebnim odjeljenjima. Broj učenika u ovakvim odjeljenjima utvrđuje se pedagoškim standardima, a nadležno ministarstvo, na prijedlog škole, odobrava organizovanje rada specijalnih odjeljenja za obrazovanje učenika sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju.<sup>45</sup>

U srednjoj školi obrazuju se, pored redovnih učenika normalnog psihičkog i fizičkog razvoja, te nadarenih učenika i učenici sa posebnim potrebama.<sup>46</sup> Međutim, kako pokazuje Analiza o usklađenosti zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa Konvencijom o pravima djeteta, prava predviđena navedenim zakonodavnim okvirom nisu dosljedno osigurana u praksi<sup>47</sup>. Analiza naročito naglašava probleme u pogledu implementacije zakona koja predviđaju inkluzivnu nastavu u osnovnom i srednjem obrazovanju u redovni obrazovni sistem. Posebno kada su u pitanju djeca s mentalnim deficitom. Danas još uvijek imamo diskriminatornu praksu kada su u pitanju djeca s invaliditetom. Dalje Analiza ukazuje na to da zakonodavstvo koje uređuje status i prava mentalno invalidnih lica je neadekvatno i neusklađeno s međunarodnim standardima.

## ZAKLJUČAK

U radu je kratko predstavljen zakonodavni okvir Bosne i Hercegovine koji na različitim nivoima vlasti osigurava prava djeteta s posebnim potrebama, kako u okviru zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda, tako i porodičnog zakonodavstva, socijalne zaštite, osnivanja posebnih institucija i organa u svrhu promocije i zaštite datih prava, te propisa iz oblasti obrazovanja čija je analiza i osnovni predmet rada. Ipak, sam zakonodavni okvir bez dosljednje primjene u praksi ostavlja neriješene probleme u pogledu uvažavanja potreba djece u konkretnoj odgojno-obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj brizi kada se radi o djeci s posebnim potrebama.

---

5/04., 20/07.).

<sup>44</sup> Član 2 Zakona o osnovnoj školi Zeničko-dobojski kanton, ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 5/04., 20/07.)

<sup>45</sup> Član 26, *Ibid.*

<sup>46</sup> Član 25, tačka 1 Zakona o srednjoj školi Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 5/04.)

<sup>47</sup> Analiza usklađenosti zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa Konvencijom o pravima djeteta, Sarajevo 2009. godine, dostupna na <http://scn-see.ba/dokumenti/Omb.%20BiH%20analiza%20-%20bh.pdf> (05. septembar 2011.).

Neovisno o navedenim propisima, u Bosni i Hercegovini nije uspostavljen efikasan mehanizam za zaštitu prava djeteta, nego se ona uglavnom tretiraju kao dodatna nadležnost u tijelima koja imaju neki drugi mandat, što pokazuje i Analiza o usklađenosti zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa Konvencijom o pravima djeteta. Pomak postoji u kreiranju strateških dokumenata koja detaljnije tretiraju prava djeteta u odnosu na zakonodavstvo. U praksi imamo različit tretman djece što je rezultat nepotpune usklađenosti prava djece s Konvencijom o pravima djeteta. Prethodno su istaknuti problemi naročito u pogledu organizacije inkluzivne nastave za djecu sa mentalnim nedostatkom i diskriminirajućom praksom u pogledu djece s invaliditetom. Treba napomenuti kako nepostojanje adekvatne baze podataka na osnovu koje bi se pratilo ostvarivanje prava djece u Bosni i Hercegovini, onemogućava postojanje adekvatnog i efikasnog sistema zaštite prava djece, odnosno djece s posebnim potrebama. Ono što ohrabruje je da inkluzija sve više i češće postaje realnost našeg društva.

## **BRIEF REVIEW OF THE RIGHTS OF THE CHILD WITH FOCUS ON THE RIGHTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

### **SUMMARY**

Children make one third of the population in the world. Children's rights have been greatly neglected in certain parts of the world, and children are generally not respected in the world. This paper provides a review of legislation concerning children's rights, as well as international documents regulating children's rights, signed by Bosnia and Herzegovina, and the review of children's rights that are governed by different laws at the entity level. Particular emphasis is placed on the rights of children with special needs. Various laws and bylaws are governing the rights of children with special needs in Bosnia and Herzegovina in the field of education, health and social care. This is a review of the rights of children with special needs, in order to improve their well being.

**Key words:** children's rights, rights of children with special needs